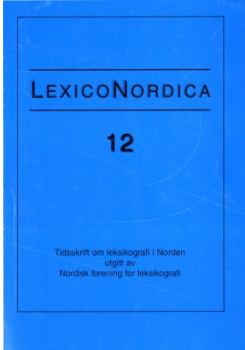

LexicoNordica

Forfatter:	Ulla Clausén	
Titel:	Kommentar till Sven-Göran Malmgrens recension <i>En ny svensk konstruktionsordbok</i> i LexicoNordica 11	
Kilde:	LexicoNordica 12, 2005, s. 361-367 [NB. Fejl i filens paginering. Filens sidetal er 261-6]	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Ulla Clausén

Kommentar till Sven-Göran Malmgrens recension *En ny svensk konstruktionsordbok i LexicoNordica 11*

Sven-Göran Malmgren har i sin recension gjort en insiktsfull granskning av Svenska språknämndens nya ordbok *Svenskt språkbruk. Ordbok över konstruktioner och fraser*. Här finns många viktiga synpunkter på den nya ordboken, och på lexikografi i allmänhet. Jag är tacksam för det arbete som han har lagt ner på att ge ett balanserat omdöme. Det kan dock vara svårt att komma underfund med ordboken innan man på allvar använt den under en längre tid, i synnerhet som ordbokens kortfattade bruksanvisning bara fungerar som en första information om hur boken är tänkt att användas. Jag vill därför passa på att här komma med några klargöranden om vilka principer redaktionen utgått från vid utarbetandet av den nya ordboken.

Urvalet av uppslagsord

När ordboken *Svenskt språkbruk* kom ut 2003 jämfördes den i många recensioner med *Svensk handordbok* från 1966. Recensenterna lät sig luras av den nya ordbokens omslagstext ”ersätter Svensk handordbok”, fastän det i förordet framhålls att *Svenskt språkbruk* är en ny och självständig ordbok. I flera recensioner påpekades också att många av uppslagsorden i *Svensk handordbok* saknas i den nya ordboken. Det stämmer. *Svensk handordbok* är nämligen ingen renodlad ordbok över konstruktioner och fraser, utan förtecknar också uppslagsord som har intresse endast från semantisk synpunkt. *Svenskt språkbruk* innehåller däremot endast sådana uppslagsord som enligt redaktionens bedömning ingår i intressanta konstruktioner (valensförbindelser) och fraser (kollokationer, idiom, pragmatiska fraser). Sålunda saknas i den nya ordboken bl.a. *Svensk handordboks* uppslagsord *adressat, borgfred, chikan, dimunitiv, exspiratorisk, flagna, germansk, husorgan, inlaga, jägare, konkav, lappri, maskulin, nackstyv, oändlig, perifer, plumpa, rävspel, skumpa, taburett, utsocknes, varsna, yverboren, åldrande och övermaga*.

Sven-Göran Malmgren diskuterar urvalet av uppslagsord i den nya ordboken. Han menar att i första hand måste ord som har valens-

bestämningar komma med. Sålunda borde alla verb utom mycket lågfrekventa tas upp, eftersom användaren bör kunna få information om transitivitet. I det sammanhanget påpekar Malmgren att många relativt vanliga verb saknas i den nya ordboken. Det stämmer också. Självklart har vi missat en del, men våra urvalsprinciper är annorlunda än Malmgrens. Vi har nämligen strukit åtskilliga verb som endast ger upplysningar om transitivitet och dessutom saknar intressanta kollokationer. Av det skälet har vi t.ex. uteslutit verben *avnjuta* och *musicera*.

Bland substantiven bör enligt Malmgren de abstrakta prioriteras, eftersom de i regel har valensbestämningar, t.ex. *motstånd mot ngn/ngt*. Dessutom bildar de kollokationer med adjektiv och verb, som oftast inte är förutsägbara, t.ex. *hårt motstånd* och *bjuda motstånd*. Javisst är substantivartiklarna talrika i *Svenskt språkbruk*, men inte bara på grund av valensbestämningar och intressanta kollokationer. Under substantivartiklarna hamnar nämligen också många idiom och pragmatiska fraser med ett substantiv som huvudord, t.ex. idiomet *skära pipor i vassen* som tas upp under *pipa*.

Adjektiv bör enligt Malmgren tas med endast om de har valensbestämningar. I detta fall har dock redaktionen för *Svenskt språkbruk* gjort en annorlunda bedömning. Självklart är valensförbindelserna viktiga i en adjektivartikel, t.ex. *glad för ngt* och *glad över ngt*, men också idiom och pragmatiska fraser hamnar under adjektivet i de fall där adjektivet är huvudord, t.ex. den klichébetonade pragmatiska frasen *man får vara **glad** för det lilla*. Dessutom kan kollokationer med adjektiv och substantiv tas upp förutom under substantivet också under adjektivet, som t.ex. *glad min* (om placering av orden i kollokationer se vidare avsnittet *placeringen av fraser*). Malmgren är kritisk till att *Svenskt språkbruk* tar med adjektiv av typen *lättillgänglig* med konstruktionen *ngn är lättillgänglig*. Jag anser emellertid att det är viktigt att informera om att detta adjektiv kan konstrueras med personsubjekt i betydelsen 'ngn är lätt att få kontakt med', att jämföra med konstruktionen *ngt är lättillgängligt* med betydelsen 'ngt är lätt att få tag på'.

Ordboksartiklarnas struktur

Vid struktureringen av ordboksartiklarna har redaktionen följt en disposition enligt vilken en artikel inleds med kategorin grammatiska konstruktioner (valensförbindelser). Därefter kommer kollokationer, sedan idiom och sist pragmatiska fraser. Till slut kommer hänvisningar

till andra artiklar. Alla kategorier behöver inte nödvändigtvis vara representerade i en och samma artikel.

Inom varje kategori finns ministrukturer, dvs. självständiga enheter som bildas av en formaliserad konstruktion eller fras tillsammans med ett exempel, en förklaring och eventuell kommentar om bruket. En sådan enhet ger enligt redaktionens uppfattning den fullständiga beskrivningen av en konstruktion eller fras. Sven-Göran Malmgren menar emellertid att *Svenskt språkbruk* i jämförelse med *Svensk handordbok* är alltför omfattningsrik på grund av onödiga betydelseförklaringar och framför allt för många och för långa exempel. Han har jämfört artikeln *motstånd* i *Svenskt språkbruk* med motsvarande artikel i *Svensk handordbok* och har funnit att artikeln i *Svenskt språkbruk* är ungefär dubbelt så stor men ändå inte ger fler konstruktioner och fraser än *Svensk handordbok*. Malmgren har rätt i att skillnaden i omfång beror på de många exemplen – *Svensk handordbok* har ju knappast några exempel alls – och han har också rätt i att många exempel är onödigt långa eller till och med dåliga. De måste naturligtvis redigeras eller bytas ut inför nästa tryckning. Redaktionen anser dock att exempel är viktiga. De ger kontexten och belyser bruket och placerar in konstruktionerna och fraserna i olika sammanhang.

Ett annat skäl till volymökningen är att strukturen i *Svenskt språkbruk* är mer platskrävande än den i *Svensk handordbok*. I Handordbokens artikel *motstånd* måste, som Malmgren påpekar, konstruktionen *motstånd mot ngn/ngt* analyseras fram ur kollokationen *göra motstånd mot ngn/ngt*. I *Svenskt språkbruk* däremot renodlas de grammatiska konstruktionerna och utgör en egen kategori. Olika typer av kollokationer hålls också isär. Därför kan det ibland bli en del upprepningar. I *Svensk handordbok* finns frasen *göra våldsamt motstånd*, medan *Svenskt språkbruk* har två separata fraser: *våldsamt motstånd* och *göra motstånd*. Vidare ger *Svenskt språkbruk* i motsats till *Svensk handordbok* uppslagsordet oavkortat i varje formalisering (tilde används alltså inte, däremot förekommer det i exemplen). Slutligen innehåller artiklarna i *Svenskt språkbruk*, i motsats till *Svensk handordbok*, ofta hänvisningar till andra artiklar i ordboken.

Sven-Göran Malmgren har granskat presentationen av de olika kategorierna och har en del kritiska synpunkter. Han menar att det sätt på vilket valensinformation ges är både utrymmeskrävande och inexakt. Han förordar formaliseringar med parenteser, t.ex. *prata (med ngn) (om ngt)* och *prata (ngt) (med ngn)*. Redaktionen har övervägt en sådan typ av formaliseringar, men bedömt att de inte är användarvänliga. I *Svenskt språkbruk* delas informationen i stället upp på flera formaliseringar, dvs. *ngn pratar*, *prata med ngn*, *prata om ngn*,

prata om ngt, prata ngt och ngn pratar om att. Jag ska villigt medge att uppdelningen medför att användaren inte får information om hur olika konstruktioner kan kombineras. Kombinationsmöjligheterna framgår dock i många fall av belysande exempel.

Svenskt språkbruk ger stort utrymme åt pragmatiska fraser. Denna kategori är placerad sist i ordboksartikeln, efter eventuella idiom. Pragmatiska fraser är enligt redaktionens uppfattning fraser som kommenterar den information som redan givits. De används när någon vill uttrycka sina åsikter och känslor och sin attityd till någon eller något, t.ex. *besynnerligt nog, ngns bedömning är att*. Malmgren klassar emellertid dessa fraser som kollokationer, men misstänker att redaktionen uppfattar dem som idiom, eftersom de placerats i samma avdelning som idiomerna. Det hade kanske behövts ytterligare en avskiljande symbol för att gränsen mellan idiomerna och de pragmatiska fraserna tydligt skulle framgå. Emellertid är redaktionen helt klar över vad ett idiom är och ansluter sig med Malmgren till den gängse definitionen ('ett uttryck vars betydelse inte framgår av de ingående ordens betydelser').

Placeringen av fraser

I *Svenskt språkbruk* får kollokationer, idiom och pragmatiska fraser sin fullständiga behandling under ett av de ingående orden i frasen, dit hänvisning ofta ges. Vid placeringen har redaktionen följt vissa principer. Sålunda hamnar relativt fasta fraser med strukturen adjektiv och substantiv i regel under substantivet, t.ex. *nautisk mil*. Också mer lösliga kollokationer får denna placering, t.ex. *stark/sträng kyla, hård/svår/tuff konkurrens*. Dessa formaliseringar har kondenserats för att det på ett litet utrymme ska kunna ges koncentrerad information om vanliga kollokationer inom samma semantiska fält. Ofta finns också, som i detta fall, information under adjektivet, t.ex. *stark blåst/hetta/ kyla/värme* och *hård konkurrens/strid/tävling*. Redaktionen har nämligen haft ambitionen att ge användaren möjlighet att få fram andra vanliga baser vid en och samma kollokator. Under substantivet hamnar i regel också fraser med strukturen verb och substantiv, t.ex. *begå självmord*. Därutöver ger ordboken användaren möjlighet att under kollokatorn *begå* få reda på vilka andra substantiv som brukar kombineras med det speciella verbet. Sven-Göran Malmgren tycker att det är helt i sin ordning att kollokationer innehållande substantiv placeras under substantivet. Däremot anser han att det är fel att åtskilliga kollokationer i *Svenskt språkbruk* placerats under adjektivet eller verbet, eftersom en

användare enligt hans mening aldrig skulle komma på att slå upp adjektivet respektive verbet. Han anser också att det är fel att en fras bestående av verb och adverb placeras under adverbet, t.ex. *arbeta/slita hårt* och *bo/leva/äta billigt*, fastän ordboken i många fall ger information också under verbet, t.ex. *arbeta hårt* och *bo billigt/dyrt/gratis*. Malmgren uppfattar nämligen ordboken som en ren produktionsordbok med syfte att vägleda användaren som söker efter den lämpliga kollokatoren till ett substantiv respektive verb. Redaktionen har däremot haft ambitionen att också ge en hel del information som kan sägas tillhöra en receptionsordbok.

Vid liknelser av typen *stark som en björn* har *Svenskt språkbruk* huvudartikeln under substantivet, men hänvisningar ges alltid från adjektivet. Malmgren är kritisk till placeringen och anser att adjektivet är den rätta platsen. Redaktionen har dock genom placeringen under substantivet velat ge användaren information om vilka olika karakteristiker som förekommer vid ett speciellt substantiv, t.ex. *arg/ilsken som ett bi*. Också vid liknelser med verb placeras huvudartikeln under substantivet. Läsaren får t.ex. information om att man både kan *äta som en häst* och *ljuga som en häst*.

Variation

Svenskt språkbruk tar ofta upp variationer av konstruktioner och fraser. Först ges den etablerade konstruktionen eller frasen, därefter eventuell variation. En variation som uppfattas som likvärdig med normalformen markeras med *eller* (förkortat *el.*), medan en variation som redaktionen uppfattar som inte lika etablerad, t.ex. en variant på en annan stilistisk nivå, markeras med *även* (förkortat *äv*). Detta gäller t.ex. den etablerade frasen *begå självmord* med varianterna *ta självmord* och *göra självmord*, vilka markeras med ett *äv*. Sven-Göran Malmgren har noterat att *Svenskt språkbruk* tillåter många konstruktioner och fraser som *Svensk handordbok* avråder från. Han medger att synen på vad som är korrekt eller acceptabelt språkbruk ändrats under de snart fyrtio år som gått sedan *Svensk handordbok* kom ut, men är ändå tveksam till att den nya ordboken tar upp konstruktioner som många människor fortfarande inte kan acceptera, t.ex. konstruktionen *ngn kommer göra ngt* utan *att*. I normfrågor har dock redaktionen följt Svenska språknämndens bedömningar. Konstruktionen *ngn kommer göra ngt* accepteras av Svenska språknämnden och anges sålunda i ordboken som likvärdig variant till *ngn kommer att göra ngt*.

Namnet *Svenskt språkbruk*

Vilket namn den nya ordboken skulle få blev inte klart förrän några veckor före manusstopp. Längre hade den arbetsnamnet *Svensk konstruktionsordbok*. Redaktionen ansåg dock att detta namn var olämpligt i och med att ordet *konstruktion* kan tolkas snävt som 'syntaktisk konstruktion'. Redaktionen valde i stället att kalla ordboken *Svenskt språkbruk* med den preciserade undertiteln *Ordbok över konstruktioner och fraser*. Malmgren anser emellertid att namnet *Svenskt språkbruk* inte passar den nya ordboken. Han håller fast vid arbetsnamnet *Svensk konstruktionsordbok* och titeln på hans recension av ordboken är följdriktigt "En ny svensk konstruktionsordbok". Jag håller med om att titeln *Svenskt språkbruk* kan tyckas oprecis, men menar att den låter sig försvaras i och med att ordboken inte bara redovisar hur ord kombineras med andra ord i konstruktioner och fraser utan också informerar om användningen av dem och alltså om språkbruket.

Ulla Clausén
fil. dr
Svenska språknämnden
Box 20057
SE-104 60 Stockholm
umc@chello.se